

אנשים בירושלים

חזן, מלחין, דרשן ומחבר

מאת שלמה גרבר

שנת תרס"ב בירושלים. מתוך בית הכנסת בשכונת "מזכרת משה" — אחת השכונות היהודיות הראשונות שבנו מחוץ לתומות — עלו קולות מהומה. בבית הכנסת, סמוך לארון הקודש, עמדה קבוצת צעירים ובראשם אחת, שניכר בו מיד כי הוא מנהיגם, ואשר קודם לכן הכריז כי בא עם מקהלתו להתפלל שחרית. כששמעו זאת זקני השכונה פרצה המהומה היתכזז בשבת רגילה לשיר עם "משוררים" שקצתו החזונה המפורסמת. הצעיר רים גורשי מבית הכנסת, ואחם ירד השכונה שהזדונו אחריהם.

אולם הצעיר שעמד בראש המשרי רים לא אמר נואש בהמכות צעירי השכונה ולאחר ויכוחים ארוכים ומצעים, עלה בידו לשכנע את הקונים וניתן לו כעבור כמה שבועות לעבור לפני התיבה עם מקהלתו ההצלחה הראשונה למעלה מן המשוער. בזמרתו ובזמרת מקהלתו כבש את לב כולם ומאז נתקבלה על הדעת בשכונת "ירושלים" האפשרות של תפילה עם "משוררים" גם בשבת רגילה.

כך החל ר' שלמה זלמן ריבלין, הידוע גם בשם הרש"ז, את "הקריירה" שלו כחזן וכמלחין ירושלמי. כמורה וכורשן, מיסד מקהלת החזנות, שירת ישראל המכין לדרשנות "מדרש של" בהיותו כבן 18. מאז ועד היום נהגים אלפי בני ירושלים אל בית הכנסת "שירת ישראל", השוכן בבית הספר לבנות בשכ' רוהמה, כדי להאזין לתפילות ולמקהלות. בימים הנוראים הרוחק הוא כל רב, שריבים נאלי צים להצטופף במרפסת שלפני בית הכנסת ומסביב לחלונות שמאחורי ה' בניין כדי להאזין ל"כל נדר" בעיבר דו המיוחד של מר ריבלין לחזן ולמקהלה.

מך נוסדה המקהלה

ר' שלמה זלמן מתגורר עוד היום בביתו הישן בשכונת "משכנות" יד המון ניכרת היטב בבנין הישן, הן כי חזן והן בפנים. אולם ליד הכניסה מתנוסס שלט חוש, המכריז כי במקום נמצא "בית גומאיים צעירים" מדרש שלמה ש"ל יד מוכן שירת ישראל" במסדרון הצר ותחשוך יצא לקראתי מר ריבלין בצעדים איטיים ובבלי. בידיים רועות העלה אור בחור הקטן והצר המשמש לו כחדר שינה ותדר עבודה כאותו על ידי טיבוב הנורה ובכך נדלק גם מקלט הרדיו שניצב בפנינת השולחן העתיק והרצועה שעלי נראו שירי אריות.

תכנית אחת של "קול ישראל" לא הפריעה לשיחתו, שהתנהלה באיטיות. ניכר היה המאמץ מצד מר ריבלין להעלות וברונות. הוא דור חמישי ב"ארץ מצד אביו, ר' ישעיה (יוסף) ב"ר ירושלים שמוחזק לחומות. כבר ב"ילדותו חזה שלמה זלמן "משורר" אצל אביו, שא היה בעל מקצוע אלא "בעל תפילה" מן הטיפוס הישן. אך שלמה זלמן לא הסתפק בכך והתן ללמדו אצל חזנים ירושליים שגרו באותה ת"קופה בירושלים. והוא מונה את ר' יחיאל מיינצק, שהיה מנגן גדול ואת יוסף אייזנר, חזן קומפוזיטור מחסר עליון. הרמוניה וקונטרפונקט

אצלי הוא סוליסט, הוא מציינ בחיור רחב.

את כל העבודה הזו במשך כל ה' שנים, הוא עושה שלא על מנת לקבל פרס, אלא מתוך אמונה כי זאת "שליחות שמים". בקול מרצין הוא מכריז: "אחד הגורמים המעכבים את האחדות והמיוג בין העדות השונות, הוא לחן התפילות. רק לחן אחד יביא לאחדות". והוא מגלה כי רוב המנגינות שבפיו ובפי מקהלתו חיבר הוא עצמו, ומתוך מגמה להביא ללחן אחיד, מנגינותיו הן מוגה של מזרת ומערה, כלומר של אשכנזים וספרדים. לכן גם חיברו מקהלתו הם בני עדות ש-

ר' שלמה זלמן ריבלין בשעת שיעור

החזנות. ורעורר זלמן הצד דברי האמ"ן הפופות לשם "תעמולה". חזן זמן קצר נודעה המקהלה בעיר. "או התחילי ל' כוא אלה באו מבוגרים ונערים באו. הורים הביאו ילדים. והמקהלה החלה לגדול". והוא מספר בגאווה גבוהה כי צד מקהלתו, שהנערים מתחלפים בה מ' פעם, ליחתה בזמרתה את גדולי המונים בעולם שביקרו בארץ, כמו סירוטה, קורטני, הרשמן, יוסף, רונן בלט ואחרים. שימשה כ"אטרקציה אמ' נותית" במסיבות הרשמיות והחגיגות שערכו ראשי הישוב לפחות, לקונסולים ולאורחים נכבדים אחרים. בימי "קרן הגאווה" שלאחר מלחמת העולם הראשונה שימשה מקהלתו של ש"ר ריבלין לעידוד התרומות.

לימודי זמר ביטוי

מה הא תכנית הלימודים של ר' שלמה זלמן? הוא משיב לאטור: "אני מ' למד את הנערים תורת הנגינה, חזנות, פיתוח הקול, גינות מקהלה וזמרת ב' ציבור. אני מוחזק כל יד שמביאים אלי, אם יש בו רגצין או צל של קול, אני מפתח את קולו, וחזן זמן קצר הוא נעשה לסוליסט. כל נער מקהלה

מחבר ר' שלמה זלמן עצמו. כוכן מ' בוססות על מנחות ישוב ארץ ישראל ו' קבוצ הנגניות על פי הגר"א, והן תמ' צית דרשותיו של אביו, ר' ישעיה. עתה עורך מר ריבלין את הדרשות לקראת הוצאתן בקיבוץ מיוחד על ידי ועד ילדים.

"לפי אינו שיטה אתה מלמד את תל' מיד דקדוק עברית" שאלתיו. השיב לי: "לפי שיטה ישנה שהוצחתה מר' בה בחיור ובלימוד הדקדוק, והיא ש' סת ר' זלמן חיים ריבלין זצ"ל. הוא דודי נפטר לפני 50 שנה. היה מנהל תלמוד-תורה וישיבת "עץ חיים" ונת' שב לבצע דקדוק גאון בדורו". מר ריבלין קם בבכורות יוצא מהחדר ר' חזון כעבור כמה דקות ובדו ספר דקדוק שהוציא על פי שיטת ידו. "ראה את הקדומה" הוא אמר לי. תוך התנצלות על עינו שכתתה ואמנם בהק' דמה הוא מונה את כל מעלותיה של שיטה זו על שיטות אחרות, ובה הוא גם מציינ את חוסר ההצלחה בלימוד הדקדוק בבתי חינוך רבים, ובמיוחד את העובדה שרוב בני הישיבות הן נוחו כמעט כללי את "המקצוע הנשגב והקדוש הזה של תורת הדקדוק" שהיא מקצוע "יסודי בתורה". ועוד הוא אר מר שם כי הוא מוכן "לסייע בכל אפי שרותו, בלי קבלת שום שכר, לכל א' לה המצוינים להרים את מקצוע הדק' דוק כראוי מכל הבחינות בעזרת ה' שם יתברך".

ספר הדקדוק אינו ספרו היחיד. ב' שנת 1924 חיבר מילון עברי-אדיש אנגלי, אשר כלל "את כל המלים וה' מונחים הנחוצים, שנקבע' מחדש בזמן האחרון בא"י". כדברי ההקדמה: "בע' מוד הראשון מתנוסס המשפט: "על פי חזונו בין העורר הרב ש' ה' ריבלין ובין המו", כל הוצאה של המילון הי' זה צריכה להידפס רק בירושלים". היכן למדת את השפה האנגלית? שאלתי את מר ריבלין. הוא אמר כי ב' בדות ותוך אנה: "אומרים עלי שא' נ' בעל זכרון טוב. כשהייתי נער ולי מדת" בישיבת "עץ חיים", התארגנה קבוצה של צעירים ולמדנו אנגלית ב' אמצעות הנ"ך מתורגם לאנגלית וס' בעזרת מורה".

בורד אך לא כדר

רבות פעל ר' שלמה זלמן גם בת' יים הציבוריים של הישוב היהודי ב' ירושלים. "היום קוראים לזה עזרה סוציאלית", הוא אומר, ומביע את צ' דבר' ימי הישוב הישן. "מתוך פניית מפלגות ואישיות". יש דעות מוט' עות על מצב היהודים בירושלים ומס' צא לארץ את דבריו ימי הישוב הישן. יחד הוא בודרתו הצניעה והנושנה. אינו בודר. בניו ובנותיו שהתפרדו, תומכים בו. תלמידיו עוזרים על יד' בניהול משק ביתו. אחד הנערים עורך לו את קניותיו. צעיר אחר ישן אלו בדירה. נער שלישי משמש לו כמזכיר. וכו' הוא מכתיב את קובץ דרשותיו לקראת צאתם בדפוס. שכנה מבשלת לו את ארוחותיו. מאחר שהחליק ק' שה' עליו, באים כיום התלמידים לבי' תי' ומספרים היום יותר מ-100.

"אני רובש ל' דבר, אך לא הסר לי ברוך השם", אומר הוא לאט, תוך שתית תה ומציצת סוכריה. ר' שלמה זלמן לו מתלמידיו, שמספרם עומד על 2000 ואשר התפרסו בכל חלקי תל: "לעשית כמוני ולחזן צעירים במקצוע הדרשנות, מבוסס על מנחות ישוב ארצנו הקדושה. קיבוץ הגלויות יבנית הארץ על דרך התורה והמצוות. מה אני בחינם אף אתם בחינם. ותהיה לי ישיבה רבה".